

בענין גזירת איסור שמיעת כלי שיר בזה"ז (א)

מקור הגזירה

והתחילו לומר דברי נבלה בשיר, דלא היתה אימת סנהדרין עליהם, ובמס' עבודה זרה (ח, ב) איתא: "ארבעים שנה עד שלא חרב הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות". ובמס' ראש השנה (לא, א), "וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא, מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים ומירושלים ליבנה ומיבנה לאושא וכו' ומבית שערים לציפורי ומציפורי לטבריה". וכתב שם רש"י: "שבימי רבי הווי", ורבי נולד ג"ב שנה אחר החורבן¹, ומהגמ' כגיטין וברש"י בחגיגה (טו, ב) מכואר הטעם דבטל השיר, משום חורבן הבית. ולפי זה קשה ממנ"פ, אם נאמר דמשגלתה סנהדרין חשוב כאילו בטלה הסנהדרין, א"כ מ' שנה קודם החורבן כבר היה אסור לשמוע שיר, דהרי הגלות התחיל מ' שנה קודם החורבן. ואם נאמר דהגלות לא הוי כבטלה סנהדרין, א"כ עד ג"ב שנה אחר החורבן לא נאסר לשמוע כלי שיר, ונמצא ששני הסברות סותרות זו את זו.

ואולי אפשר היה לומר שהיה ב' גזירות, אחד על כלי שיר, ואחד על שירה בפה. משבטלה סנהדרין בטלה הכלי שיר. היינו משהתחיל הגלות, ואפי' אי נימא דהגלות לא הוי בטלה, מ"מ אימת סנהדרין כבר לא היה והתחילו לומר דברי נבלה בשיר, ולכן גזרו על כלי שיר. ובחורבן הבית היה הגזירה על זמרא בפה. וזה מה ששאלו למר עוקבא, זמרא בפה מנ"ל דאסור, אמר להם, "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים", ולא רצה להביא את הפסוק 'בשיר לא ישתו יין' שהרי זה הביא התנא על כלי שיר כשבטלה סנהדרין, והם שאלו על שירה בפה. ולפי"ז לא קשה למה שאלו למר עוקבא, הרי זה משנה מפורשת בסוטה. דהרי הם לא שאלו

במשנה סוטה (דף מ"ח ע"א): "משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, שנאמר: בשיר לא ישתו יין". ובגמ': "אמר רב: אודנא דשמעא זמרא, תעקר. אמר רבא זמרא בביתא, חורבא בסיפא". ועיי"ש בגמ' כמה אופנים דמותר, כגון זמרא דנגדי, דהיינו מושכי ספינות בחבל, דאינו אלא לזרום במלאכתם. ודבקי, שמזמרין בשעה שחורשין, ואינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם, שהולכין לקול השיר הערב עליהם.

וכן בגיטין דף ז' ע"א: "שלחו ליה למר עוקבא, זמרא מנ"ל דאסור. שרטט וכתב להו, 'אל תשמח ישראל אל גיל בעמים' (הושע ט, א). ולישלח להו מהכא, 'בשיר לא ישתו יין', ימר שכר לשותיו (ישעיה כד, ט). אי מההוא, ה"א ה"מ זמרא דמנא אבל בפומא שרי, קמ"ל דאסור אפי' בפה".

ובירושלמי סוטה (פ"ט הל' י"ב): אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהם ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהם, הם אומרים דברי נבלה בשיר.

ובגמ' חגיגה (דף ט"ו ע"ב): "אחר מאי (מפני מה בא לידי כך ולא הגינה תורתו), זמר יווני לא פסק מביתו". ופירש שם רש"י, "והיה לו להניח בשביל חורבן הבית דכתיב 'בשיר לא ישתו יין'".

ולכאורה קשה טובא: א. דהרי איסור זה דשירה, משנה מפורשת היא בסוטה, ולמה שאלו למר עוקבא זמרא מנ"ל דאסור. ב. במשנה בסוטה וכן בירושלמי מכואר הטעם דבטל השיר, משום דבטלה הסנהדרין

וצ"ע מדברי המהר"ם שי"ף במס' חולין בדרושים נחמדים, על מגילת אסתר כתב מה שלא היה כלי זמר אצל סעודת אחשוורוש דיתכן שהסעודה היה בלי אונס שלא להעביר ישראל על דתם באונס רק מרצונם הטוב וכמ"ש לעשות כרצון איש ואיש כרצון מרדכי והמן, וישראל גזרו על עצמן מיום החורבן בשיר לא ישתו יין ואם היו שם כלי זמר לא יבואו ישראל על המשתה, ומדבריו משמע דהגזירה היה אחר חורבן בית ראשון, ופלא דלא מצינו בשום מקום דהיה גזירה אחר חורבן בית ראשון.³

דעת רש"י ותוס' ורב האי גאון

והנה דעת רש"י בגיטין (דף ז.) משמע דרק בבית המשתה אסור ובלא יין מותר. ודעת תוס' שם משמע דכל מי שרגיל בכך אסור. וכמו בני מלכים שרגילים לקום ולשכב עם כלי זמר [אבל בלא"ה מותר]. אך רבינו האי גאון כתב בתשובה זו"ל: "מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכ"ש בבית חתן וכלה, שמשמחין אותם בקולות של שמחה, ואומרים דברי שירות ותשבחות לפני הקב"ה, וזוכרים חסדיו עם ישראל מקדם, ומקיים גילוי מלכותו והבטחותיו הטובות, ובשורות נחמות שבישרו הנביאים את ישראל, ופיזטים הרבה בקול נגינות, ואין אדם מישראל נמנע מכל אלה. וזמרא דאסר מר עוקבא היינו נגינות של אהבת אדם לחבירו, ולשבח אדם נאה ביופיו, ולקלס גבור בגבורתו וכיו"ב, כגון שירים של ישמעאלים הנקראים 'אשעאר אלגזל'. והאי זמרא אפי' בפומא אסור. והא דאמרין רב הונא (סוטה מח, א) 'בטיל זמרא, קם מאה

כלל על כלי שיר, אלא שאלו על שירה בפה, ובמשה הוא רק על כלי שיר.

אבל לפי"ז יקשה מהא דפירש רש"י בחגיגה, "והיה לו להניח מפני חורבן הבית,² דכתיב 'בשיר לא ישתו יין'". דהיה לו להביא הפסוק ד"אל תשמח ישראל" שזה הוי על שירה בפה, דאסרו מחורבן הבית, ולא הפסוק 'בשיר לא ישתו יין' דהוי על כלי שיר, דאסור כבר מאז דגלתה הסנהדרין.

ועיין בפסקי הרי"ז בסוטה הובא בשלטי הגבורים (ברכות ר"פ אין עומדין) "משבטלה סנהדרין בטל שיר מבית משתאות, שנאמר 'זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם' (איכה ה, יד), וכל בית שמרבים בו בזמירות סופו ליחרב, וכל אוזן ששומעת הזמירות תיעקר. הנגינות שמנגנין בשעה שבני אדם מושכין המשווי או בשעה שמנהגין השוורים לחרישה מותרין, שאינו אלא לחקן מלאכתן. אבל הנגינות שמנגנין האורגין או שאר האומנין באומנתן אסורין, שאינו אלא לשמח לבבם. ועי' באות ג' כל השוטה בארבע מיני זמר וכו' ואפי' הזמר שמזמרין בפה בלי כלי זמר אסור שנאמר "אל תשמח ישראל" וגו'. ובאות ד' כתב: בעת שבאו הגייסות של רומיים על ישראל והכניעו אותם בסוף בית שני, גזרו שלא לגנן בכלי זמר שהן כעין תופים וכנורות, ואפי' לנגן בהם לחינוקות אסור.

ומדבריו נראה שלמד דכשבטלה סנהדרין, גזרו אפי' בפה אבל רק על היין, וזה מ' שנה קודם החורבן, וכשבאו גייסות בסוף בית שני גזרו על כלי זמר אפי' שלא על היין.

2 ועי' במהרש"א שהק' על רש"י, דאם אסור מפני החורבן למה כתבו בגמ' "דלא פסק מביחו זמר יווני", הוה להו לומר סתם זמרא, כמו שאמרו בגיטין "זמרא מני"ל דאסור". וכתב, "ונראה, דזמר עצמו היה בו דברי מינות".

3 דמהמשה בסוטה אמרין משבטלה סנהדרין, ומרדכי עוד היה מהסנהדרין כדאמרין במס' מגילה דף י"ג ע"ב "יודע הדבר למרדכי" שהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון טורטי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות "שהיה מיושבי לשכת הגזית". ואחרי החורבן עוד היה הסנהדרין קיים כדאמר' במגילה דף ט"ז ע"ב כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש ורצו לרוב אחיו מלמד שפרשה ממנו מקצת סנהדרין. והסנהדרין בטלה מ' שנה קודם חורבן בית שני, כדאמרין בעי"ז דף ח' ע"ב ובר"ה דף ל"א ע"א.

וכלה שכל שאין בו צד פריצות מותר ואין לדיין אלא מה שעניו רואות לפי מקומם ושעתם, ואף המקראות מלמדים שלא נאמר אלא דרך פריצות והוא שאומר בעמים, כלומר כמנהג העמים, וכן בשיר לא ישתו יין שכל אלו דרך פריצות וקלות ראש.

וכן עיין בר"ן שמביא שטת רש"י ותוס', ומסיים מ"מ כתבו הגאונים שאינו אסור אלא כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו, אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה שרי⁵, ומשמע נמי בשיר של מצוה שרי כשיר של חופה הנעשה לשמח חתן וכלה.

ומכל דבריהם משמע דבמקום שיש שבח להקב"ה מותר לשיר בכלי שיר ולא שייך בזה הטעם דנבלה, ואפשר דרש"י חולק עם שיטת הגאונים דרש"י כתב בטל השיר מבית המשתאות ואינו מחלק לשיר של שבח או לא.

ברעת הרמב"ם

והנה הרמב"ם מהל' תענית פ"ה הל' י"ד כתב משרב ביהמ"ק גזרו חז"ל שלא לנגן בכלי שיר ובכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהם ואסור לשומען מפני החורבן ואפי' שירה כפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות והודאות להשי"ת על היין.

וכן כתב בהל' כלי המקדש פ"ג הל' ג' דאף לשזור בפה בעת שתיית יין אסור. ומדבריו מוכח שבפה אסור רק על היין אבל בכלי שיר אסור אף בלא יין.

אבל מדברי הרמב"ם בתשובה סי' ש"ע שכתב שם שאסור בין בכלי נגינה ובין בפה אפי' שלא על היין, נמצא סותר את דבריו ממה שכתב בחיבורו דבפה מותר בלא יין, ובתשובה כתב דאף בלא יין אסור בפה, ועי'

ארוזי בזווא ומאה סאה חיטי בזווא ולא איבעי. אתא רב חסדא זילול ביה, איבעאי אוזא בזווא ולא אישכח'. לא על שירי ישראל אמרו אלא על שירי גוים. והא דאמרינן בסוטה (שם) 'אמר רב הונא זמרא דנגדי ובקרי שרי, דגלדאי אסור'. היינו טעמא משום שחקר רב הונא וראה שהזמר של מושכי ספינות ורועי בקר, לא היו בהם דברי גידופים ולא דברים מכוערים, ויש בהם עזרה וסעד למושכי הספינות ולרועים. אבל הזמר של ברסיים, חקר וראה שהיו בו דברים מכוערים ודברי פריצות, ולכן אסור, ע"כ. וכן כתב הרא"ש במס' ברכות ריש פרק אין עומדין, וז"ל: "וכתב גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסור ה"מ כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון הישמעאלים קורים להם אשעא"ר אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם מישראל נמנע זאת, ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמחה בזאת".⁴

וכן הוא לשון הרי"ף עיי"ש בדפי הרי"ף דף כ"א ע"ב מס' ברכות פרק אין עומדין. וכן בראבי"ה פרק אין עומדין סי' צ"ה וז"ל: ובסוף סוטה אמרינן זמרא בביתא חורבנא כטיפא והני מילי זמר של לעג אבל זמירות המיוסדות מתיבתא כנסת ישראל וקודשא בריך הוא וענין גלות שרי, וכן פסק הגאון.

וכמו"כ במאירי מס' גיטין דף ז', כל מיני זמר העשוין לשמחת הוללות ושלא לכוון בהם לשבח הבורא יתברך או לצד מצוה אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה אסור לשומעו ולהשתעשע בו בין שנעשה הזמר בכלי בין בשירה על פה, וכ"ש במקום שהנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה. ומ"מ כל שיש בו שבח ותהלה לשם כגון מיני פיוטים ומזמורים מותר אף בבית חתנים ומשתאות, וכן הדין לשמח חתן

4 עיין באוצר הגאונים עמ"ס גיטין דף ז' ע"א ששם מביא דברי הגאונים בארוכה.

5 וכן מביא רבינו קרשקש שיטת הגאונים דדברי שירות מותר, יעושי"ד.

בסוטה זמרא דגרדאי אסור וכו', והא דנתן בטל השיר מבית המשתאות לרבנות קאמר שאפי' בשעת שתיית יין שדרך האדם לזמר אפ"ה אסור.

ועי' בספר פרי האדמה ח"ג שהקשה עליהם שעל היין יש סברא לאסור יותר ואיך הם עושים את הרמב"ם חולק עליהם בסברא מן הקצה אל הקצה. וראיתי בכנסת הגדולה סי' תק"ס שרוצה ליישב בזה סתירת הרמב"ם, וכתב שהרמב"ם הלך כסברת התוס' לגבי רגיל ושאינו רגיל, דבחיבור נקט דבפה מותר ששם מתכוון במי שאינו רגיל אבל בתשובה שכתב שאפי' בפה אסור דשם מיירי במי שרגיל.⁶

ולכאור' יש לעיין בפירש"י שכתב דהאיסור בגמ' הוא רק בבית המשתאות, צ"ב, דהפסוק אל תשמה ישראל אל גיל בעמים שהביאה הגמ' אינו מבואר דהאיסור הוא דוקא בבית המשתאות. ועי' י"ל דרש"י למד מהפסוק אל גיל בעמים היינו כעמים ששותים ביין ולכן נקט רש"י בבית המשתאות, ולפי מה שנתבאר לעיל דיש ב' גזירות נפרדות אחד כשבטלה סנהדרין גזרו על כלי שיר ואחד כשחרב ביהמ"ק גזרו על שירה בפה אתא הגמ' לאשמועינן בהדיא שחוץ ממה דחזינן ממשמעות הפסוקים החילוק בין יין ללא יין יש כאן עוד הוספה בגזירה השניה, דגם בפה אסור. ולכן מפרש הגמ' בדברי מר עוקבא דאתא לאשמועינן החילוק בין כלי לפה ולא רק החילוק בין יין ללא יין, דזה מפורש להדיא בקרא. אבל להרמב"ם דס"ל דאפי' בלא יין אסור ועי' דיליף ליה מאל גיל בעמים צריך ביאור, דאמאי לא מחלק הגמ' בין יין ללא יין שזה יותר במשמעות דקרא, דבשיר לא ישתו יין הוא דוקא ביין ואל גיל בעמים היינו אפי' בלא יין, ולא לחלק בין כלי שיר לשירה בפה.

בטור שמביא שיטת רש"י ותוס' ומביא שם שיטת הרמב"ם וכתב "אבל הוא ביאר בתשובת שאלה שאפי' בפה אסור אף בלא משתה", נראה שנתכוון בזה לסתירת הרמב"ם.

ועי' בשדי חמד כללי הפוסקים סי' ה' אות י"ד שמביא לשון הרדב"ז דיש לסמוך על התשובה שזה הוא הלכה למעשה. ומסיים, ואם ידוע שבתשובה חזר בו ממה שכתב בחיבורו נראה דנקטינן כמו שכתב בתשובה כמו שכתב הרב כנסת הגדולה בחלק חו"מ סי' ע"ב עיי"ש.

[ועי' בטור חו"מ סוף סי' ע"ב, ובפרישה שם, ובכנה"ג שם בהגהות הטור שזה מחלוקת הפוסקים בדיון זה אם פוסק א' סותר ממש"כ בפסקיו למה שכ' בתשובה לשואל, איך צריך להכריע יעוש"ד ועי"ע בש"ך סי' מ"ד ס"ק י"א וסי' מ"ו ס"ק ז' וסי' פ"ו ס"ק י"א שכתב על הרא"ש שאין ראיה שיש לפסוק כדברי הרא"ש בתשובה כשדבריו סותרים מש"כ בפוסקים שיתכן שהתשובה נכתבה קודם שכתב הפסק].

אבל הב"ת כתב לפרש את דברי הטור שלא נתכוון לומר שהרמב"ם סותר את עצמו בזה מחיבורו לתשובתו, אלא שהתשובה הוא ביאור למש"כ בחיבורו, ומה שכתוב במקרא בשיר לא ישתו יין לאו דוקא, אלא דאורחא דמילתא לשורר על היין, וכן מה שכתוב במשנה סוטה בטל השיר מבית המשתאות לאו דוקא אלא אפי' בלא משתה אסור, דעיקר קפידא הוא משום השיר.

וראה במעשה רוקח פ"ה הל' תעניות הי"ד כתב דעת הרמב"ם, דהוא סובר דאף בפה אסור אפי' שלא על היין ומש"כ ואפי' שירה בפה על היין ר"ל דהוה ס"ד שעל היין יש להתיר יותר משום שכן דרך לשורר ולברך חברים. וכן בספר נצח ישראל להמהר"ל מפראג פכ"ג שכתב שאפי' על היין אסור גם שיר בפה וראיה לזה ממש"כ

דבר ואם קול הפוסל הוא זה או קול ערב למינו להלל ייה.

ותשובתו הוא, שמדברי הרמב"ם אין ראייה שאוסר בזה, וכן מרש"י ותוס' דזה שאוסרים הוא רק בפה בבית המשתה או להתענג כבני מלכים אבל כאן לשמוח עצמו בתורה או במצוות ואצל לדבר מצוה אליבא דכו"ע מותר, וכן מביא את דברי הגאונים, דרק נגינת אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו אסרו. אבל שירות ותשבחות מותר וכו', ואנו אשר היינו בעלי המוסיקא בתפילתינו והודאותינו עתה נהיה לבזו אל העמים, אשר יאמרו כי אין אתנו עוד חכמה, ונצטק אל אלקי אבותינו ככלב וכעורב. סוף דבר, אין בזה ודאי משום 'אל תשמח ישראל אל גיל' ולא עלה דעת שום ב"ד או חכם לאסור מלשבח לה' יתברך, בקול היותר נעים שאפשר, ובחכמה הזאת מעוררת הנפשות לכבודו, וזה ודאי שרי. והוכיח מרש"י ותוס' והרמב"ם מתירים באופן זה, וכל גדולי עולם לא אסרו זימרא בפומא, אלא להתענג כמו ביין או כמלכים, אבל באופן אחר שרי. ועוד רכ"ש להתלמד יהיה מותר כי אם כשר הדבר וטוב לעשותו לשמח בחתן וכלה ובכ"ה להודות לאל ובכל דבר מצוה, איך יעשו זאת אם לא ילמדו תחילה, עיי"ש באריכות ועיי"ש שמביא תשובות מרבני ויניציאה, וביניהם ר' בן ציון צרפתי (מגדולי חכמי איטליה בעיר הנ"ל נפטר ש"ע) וכן כתב בתשובתו, טוב להורות כח דהתיירא ולומר לשם הפוסק אשר אמרותיו שהורות וכו' כי יפה דן ויפה הורה הלכה למעשה לרנן על הרנה ועל התפילה במדה ומשקל המוסיקא, זוכרני בימי חורפי בהיותי שוקד על דלתי התורה בק"ק פדוואה עיר שכולה סופרים בעת ההיא ומלכם בראשם הגאון אמ"ו כמהר"ם זצ"ל (הכוונה למהר"ם מפאדווה) שוררנו בבית הכנסת כל סדר הקדושה ופעמים רבות לבקשתו, דודאי לא גרע ועדיף מהני שנתנו

ועי' בהגהו' מדרכי ריש מס' גיטין זמרא מנ"ל דאסור זה רק בלא אכילה אסור שכן דרך עכו"ם, אבל באכילה מותר, והסברא לזה כמו דאמרינן בגמ' דין בתוך המזון אינו משכר.

הרי לן ד' שיטות: שיטת הגאונים דמותר שירות ותשבחות אפי' על היין. שיטת רש"י, דאסור רק בבית המשתה אבל בלא יין שרי. שיטת תוס', דרק מי שוגיל בהם אסור, דהיינו לשכב ולקום בשירה אסור אבל באופן אחר מותר. שיטת הרמב"ם, דבכל אופן אסור, בין בכלי ובין בפה, חוץ משירות ותשבחות בפה דמותר אפי' על היין.

דעת חכמי איטליה

המוסיקה באיטליה נהוגה היתה בבית הכנסת האשכנזי בפאדובה עוד בימי ר' מאיר קצינעלינבויוגן (מהר"ם מפאדווה שנת ש"ו) תלמידיו כתבו תשובות בנושא זה, כידוע היתה מחלוקת גדולה בזה, ובין התשובות כתבו על שמיעת כלי שיר אם יש בהם האיטור הנ"ל, ונצטט רק הקטעים ששייך לענינינו.

בשו"ת זקני יהודה (להרב יהודה אריה ממרדינה⁷ ויניציאה שנת שס"ה תשובה ו' עמוד ט"ו), וזה נוסח השאלה: יש אתנו יודע עד מה בחכמת השיר ר"ל המוסיקא ששה או שמונה בני דעת מבני קהלנו יצ"ו אשר בחגים ובמועדים ישאו קולם וירונו בבית הכנסת שיר ושבחה הלל וזמרה: אין כאלוקינו, עלינו לשבח, יגדל ואדון עולם וכיוצא, לכבד ה' בסדר ויחס ערך הקולות בחכמה הנ"ל, ויקם אדם לגרשם בשיח שפתותיו עונה ואומר, כי לא נכון לעשות כן, כי אם לשוש אסור והמזמור אסור, והלולים באשר המה כחכמת הזמר האמור אסורים משחבר הבית, משום 'אל תשמח ישראל אל גיל בעמים' ואותם הוציא לבזו בדבר מלכות מלפני המורים בתורה והלכה, אם יש איסור

השיר לא ידע מה ידון ביה מטיבו ערכותו ותועלתו, בשמים ממעל ואשר בארץ וכו'. ומדעות כל הפוסקים כלם, כי המוסיקה טובה בעיני אלקים ואדם, וליכא מאן דפליג דבמוזרים שירים ופיוטים להלל לאלקיננו, בבית הכנסת ובכל שמחה של מצוה, מותרת אף כי ישוּבחו המתעסקים בה, אפילו בגלות המר והנממה הזו, אשר לזה, הנני מסכים לכל מש"כ הגאונים דלעיל.

וכעין זה היה בשנת תע"ח בקהילה אחת מקהילות מונפריאטו, כת בחורים, התאספו בליל שבת קודש לשיר שירי חול, ועמם היה נוצרי, שהיה מנגן להם בגיטארה, וגם שר עמם. נתעורר ויכות בין הרבנים, יש שהתירו ויש שאסרו. החבורה פנתה בשאלה לרבני קאסלי, לבל ירחום באמת הבנין. והודיעו שמגמתם הוא, למען תמהר לשונם לדבר צחות, וכי השירים הם בעיני חכמה ומוסר. ושאלו מרבי גבריאל פונטרימולי (מגדולי חכמי איטליה בתע"ד רב בטורין וראש ישיבה בקאסלי), וזהו נוסח השאלה:⁸ ילמדינו רבינו, כת בחורים, שמתאספים יחד בלילי שבת קודש ומשוררים בפיהם דרך חול בפואיסייה (שירה) אמפרוביסיאה בלע"ז (לעת מצוא), ושם אתם איש נכרי, המטיב לנגן בכלי שיר הנקראת קוטארה בלע"ז שקורין מנוש, שיבוא לנגן חינם בלא כסף ובלא מחיר ולפעמים גם משורר ומנגן.

ותשובתו הוא: תמיה אני, בחינם מי התיירו, דגרסינן במס' גיטין, שלחו ליה למר עוקבא זמרא מג"ל דאסור וכו'. וכן כתב הרמב"ם הל' תעניות. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, ואסור לשומען מפני החורבן. וכן בסוטה אמרי' אודנא דשמע זמרא תעקר, וכן אוסר בזה שמנגן בשבת וכו'. ומסיים, ולכן אני בעיני לא יהא חלקי עם המתירים, רק כחא דאיסורא עדיף טפי.

עלינו בקולם משירי הדיוטות המרננים בחוצות וברחובות, ובכן שירו לה' זומרו לאלוקינו עד כי נזכה לשיר שיר חדש בביאת גואלינו ופדות נפשינו או נגילה ונשמחה בישועתו עדי עד.

וכן ר' יהודה לייב סרוול (רב בויניציאה נפטר שע"ז) הסכים לתשובת ר' יהודה ממודינה וכתב הנה הרמב"ם ז"ל המחמיר כתב סוף הלכות תענית וכן גזרו וכו' וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין עכ"ל, השתא ומה אם על היין דקרוב לצאת מן הכונה הנכונה מחמת אכילה ושתייה מותר, בבית הכנסת דאין בו אכילה ושתייה רק הכל דנה ותפילה והודאה עאכ"ו דמותו לשורר שיר של הודאות לאל יתברך וכל המרבה לשורר שיר והאלוקים יעננו בקול וכוונתו לשם שמים הרי זה משובח, ואם מותר אדרבה הלא מצוה לאנוש על הארץ ללמוד תכלית זה לשיוכל ללמוד ולשרת בקודש בקול עזו והדור מצוה היא בחברה כי ברוב עם הדרת מלך וכו'.

וכן ר' ברוך ב"ר שמואל (מרבני ויניציאה)⁸, אישר את תשובת ר' יהודה ממודינה (הובא בספר הנ"ל), וכתב: מי לא ידע בכל אלה כי מצוה רבה, ועליו נאמר 'כבד את ה' מהונך' אל תקרי מהונך אלא מחונך. ומי שמוחה ביד מי שמנגן ומשורר בבית הכנסת ובחופת חתנים וברית מילה, לא ראה מאורות מעולם וכו'.

וכן מביא את תשובת הרמ"ע מפאנו (ויניציאה ובמאנטובה) לא רק שלא אסר את הנגינה אלא שיבח הנגינה, וכתב 'כבד את ה' מהונך' במה שחונך, והם הקולות הערבים הבאים במשקל ושיעור, כפי דרכי המוסיקא, ומשבח אני לעשותם.

וכן ר' יהודה מפאנו (מגדולי חכמי איטליה שנת ש"צ), מאן דלא ידע בטיב

8 כנראה דהוה ר' ברוך עזריאל חזקוני.

9 השאלה והתשובה הובא באסופות חלק א' מתוך כח"י.

נכרי אסור משום דהוי שבות. ג) דעוגב
בביהכ"נ אסור משום חוקות הגוים.

וראיתי בספר מחולות המחנים סוף סי'
א¹⁴ כתב דבארגעל (עוגב) אסור לנגן בשום
אופן, ולענין שירה בזמן הזה כתב, זאת
העיד דוד המלך בספר תהלים שאסור לנו
לשורר בזמן הזה בגלות ישראל טרם שיבנה
ביהמ"ק משום כלי שיר וגם הארגעל הזה
הוא אסור, כאמור אם אשכחך ירושלים
תשכח ימיני, ומבואר בדברי חז"ל דהמקרא
הזה אוסר לנו לנגן בכלי שיר, וכן פי'
המקרא, אם אשכחך ירושלים וארצה לנגן
בכלי שיר אני מתפלל שתשכח ימיני את
האומנות ואת הניגון באופן אשר אשכחך
שלא אוכל לשורר.¹⁵ וכן הוא ג"כ מפורש
בגמ' גיטין דף ז' ובסוטה דף מ"ח רמב"ם
הל' תענית ושו"ע, הלכה פסוקה שאסור לנו
לנגן בכלי שיר ובפרט בשבת וי"ט נאסרה
כל נגינה בכלי שיר מצד שבות, ורק
בביהמ"ק הותר דאין שבות בביהמ"ק אבל
יש שבות בביהכ"נ. ומעולם גם בארץ
ישראל לא היתה כלי שיר בבתי כנסיות
ובתי מדרשות זולת ביהמ"ק בלבד, ועתה
בגלות נשתקעה הכלי שיר לגמרי ונעשה חוק
לשאר הידות.

ונראה דשיטתם הוא דלא הוי דבר מצוה
ולפיכך אין להתיר אפי' ע"י נכרי, וגם אסור
משום חורבן הבית, ודלא כחכמי איטליה
דסברי דיש בזה משום מצוה והתירו.

אבל ר' אברהם סגירי (מגדולי חכמי
איטליה ורב בקאסלי) הודה דיש מתירים,
אלא דעתו נטה לאסור, דשבת קודש ניתן
כדי לעסוק בתורה ולא בשירים. ונקט
כשיטת הגאונים בזה, דאמרינן בגיטין
זמרא אסור, דקאי שלא בעת ושעת משתה,
ולא התירו אלא במקום מצוה ובמקום דיש
שבת והודאה, וכמו דהובא במגיד משנה הל'
תעניות. ולכך הוצרך לטעם דשבת ניתן
לעסוק בתורה ולא בשירים,

ולפי דבריו נראה דבמקום מצוה מותר.
אבל מדברי ר' גבריאל פונטרימולי נראה,
דאף בשירות ותשבחות אסור, דהביא דברי
הרמב"ם הנ"ל.

דעת רבני אשכנז

אבל בתקופה מאוחרת יותר (בשנות
הת"ק) בעת שהמתחדשים (הרפורמים)
קפצו על היתר זה והנהיגו שירה בעוגב
בבתי כנסיות בשבת ע"י נכרי, יצאו רבני
אשכנז נגד היתר זה, [וביניהם הרבנים
הגאונים ר' עקיבא איגר¹⁰, החתם סופר¹¹
ור' מרדכי בנעט מניקלסבורג, ר' אברהם
טיקטין מברעסליו¹⁰, ר"י מליסא¹², ור' חיים
פלאגלי¹³, ועוד הרבה גדולי הדור]. מפני ג'
טעמים, א) כי אסור לנגן בכלי זמר משום
אבלות ירושלים ורק לשמח חתן וכלה מותר,
ב) כי אסור לנגן בשבת ויו"ט כמש"כ
הרמב"ם הל' שבת פכ"ג ה"ד, ואפי' ע"י

10 עיין בספר אלה דברי הברית מהבית דין צדק דק"ק המכורג ששם מביא את תשובותיהם ומכתביהם
ומכתבים של עוד גדולים.

11 שו"ת חת"ס בתשובות פ"ו - צ"ה.

12 שו"ת ר"י מליסא תשובה ד'.

13 שו"ת לב חיים חלק ב' תשובה י"א ד"ה ולחקירה.

14 להרב ישראל דוד מרגליות יפה הנקרא ר' דוד סערעד בק"ק פעוונג תרי"ט מתלמידי החת"ס.

15 ועי' בתוס' בע"ז דף ג' ע"ב ד"ה אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני פירש כן, דפשטיה דקרא הוא אם אשכחך
ירושלים שונשיר שיר ה' על אדמת נכר תשכח ימיני מלנגן בכינור, תדבק לשוני לחכי אם ארצה לשורר בפה
אם לא אוזכרכי, [וכן פי' רד"ק תהלים קלו, וכתב דהם דברי המשורר ובעודו מתנבא על גלות ככל ראה ברוח
הקודש גלות בית שני, ופירש "תשכח ימיני" כי הימין תנוע הכינור, אולם המהרש"א פירש דהם דברי
הקב"ה, וכן פי' בפרק חוקת הבתים דהפסוק אם אשכחך וכו' הם דברי הש"י, משום דער כאן מדבר בלשון
רבים, כי שם שאלונו וגו' איך נשיר וגו', וכאן כתב בלשון יחיד אם אשכחך וגו' ומטעם זה דרשוהו דאינו
מחובר למעלה אבל הוא מדבר לכל יחיד מישראל שלא ישכח החורבן דודאי ענין השיר אסור בגלותינו לכל
ישראל בשוה כדאמרינן בגיטין בשיר לא ישתו יין].

דבריו השו"ע

שיר של תשבחות להשי"ת שרי אבל לנגן בכלי אפי' ליכא יין אסור, רי"ף ורמב"ם ועיין פרק מ"ו אות ג' ופרק מ"ט אות ה'.
וכן בתשובת ר"י מליסא סי' ד' פסק דיש איסור בזמרא דמנא אפי' שלא על היין ורק בחתן וכלה התיירו.

ועי' עוד במהר"ם שיי"ק (יו"ד סי' שס"ח) שנשאל באחד ששכר אומן ללמוד את בניו את חכמת המוזיק ובינתיים מתה אמם, אם רשאים ללמוד הלאה בשנת אבלם. והעלה שם, דאם לומדים אומנות זה לפרנס עצמם יש להתיר, אבל אם הלימוד הוא רק שחצנות איכא איסורא גם בכל השנה דמשחורב ביהמ"ק גזרו חז"ל שלא לנגן בכלי שיר. ומדבריו יראה, דאסור לנגן בכל השנה.

והמג"א סי' הנ"ל סק"י כתב נראה לי דלא שרי אלא אותם שירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת אבל פיוטים אחרים אסור, ומדבריו משמע דאסור אפי' יש בהם שבח להקב"ה. ועי' באשל אברהם סי' הנ"ל שזה שהמג"א אוסר אינו אלא מדת חסידות כי מצד הדין מותר לשיר שירות ותשבחות אפי' על היין ולא אסור רק בקלות ראש.

אבל המהרש"ל כתב בישי"ש גיטין פ"א סי' י"ז על האיסור כל ימות השנה אסור לזמר בלא משתאות ולא שרי אלא דרך עראי או לשמוע קול ערב או דבר חדש.

ובספר מאמר מרדכי סי' הנ"ל סק"ב מביא שם שיטת הרמב"ם וכותב דמשמע לי מתוך סוגיית הגמ' שאם מזמרות כדי לישן התינוק¹⁶ וכיו"ב שפיר דמי דוק ותשכח, ונראה דמשו"ה כתבו הב"ח והגה"ה אשרי בשעת מלאכתן וכבר כתבנו שמדברי מרן ז"ל בשו"ע משמע דאינו אסור אלא על היין הלכך אין לדרקק כ"כ, ומיהו כבר הזהירו הרב שלי"ה ושאר ספרי מוסר שלא לזמר שירי עגבים וכיוצא לתינוק שזה מוליד טבע רע ובלא"ה נמי איכא איסורא בשירי עגבים

ובשו"ע סי' תק"ס סעיף ג' פסק המחבר כשיטת הרמב"ם שאסור לנגן בכלי שיר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם, והרמ"א פסק כשיטת התוס' דדוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדין ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה.

והב"ח כתב דלענין הלכה יראה עיקר דבריו הרמב"ם דכל שאינו שירות ותשבחות אסור אפי' בלא משתה ואפי' כפה, וכ"ש שאסור בכלי זמר.

וכן השל"ה במס' תענית כתב שאסור בשום אופן רק לחתן וכלה, וכתב שירחיק עצמו מזה כמטחוי קשת, ואף שהטור סי' תק"ס כתב שאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כהוא דאיתא בירושלמי ריש גלותא הוי קאים ודמיך בזמר מ"מ כל הפוסקים סתמו דבריהם משמע דס"ל בכל ענין אסור, וכן מסתבר דלא גרע מהא זמרא דגרדאי, ומסיים שם וכן יברח מכלי שיר אפי' באקראי דאית ביה איסור משום הגלות לפי פשטן של דברי הפוסקים וגם החשש שיבוא למלאות פיו שחוק והנזהר יראה בנחמת ציון.

מדברי השל"ה נראה דפסק כהרמב"ם. ועיין בספר חרדים (פרק מ"ד אות א') בשם הרד"ק "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים" וגו' ואם יקרה לך דבר שמחה כגון חופות חתנים וזולתם אין לך לשמוח כשאר העמים כי הם לא עזבו את אלוהיהם ואתה זנית מעל אלהיך ועבדת אלהי העמים לכן יש לך להתאבל על זה ולא לשמוח בשום שמחה כמו שעשו דור המדבר אחר שהוכיחם משה רבינו ע"ה על דבר העגל שנאמר "וישמע העם את הדבר הרע ויתאבלו". ועי' בפרק ל"ח אות כ' כתב, מפני אבל המקדש גזרו שלא לומר שירה אפי' כפה על היין שנאמר "בשיר לא ישתו יין" ימר שכר לשותיו אבל

16 ולכאור' נראה דלא כשלטי הגבורים הנ"ל בשם ריא"ז שכתב ואפי' לנגן לתינוקות אסור, ואולי יש לחלק בין לישן התינוק לסתם תינוקות.

אלא שם איירי בבית משתה לכך כתב שם דאסור בבית המשתאות, ואין כונת הטור שהרמב"ם חולק על רש"י, אלא שמרש"י לא מוכח זה, דאפשר שמפרש תרוייהו קראי איירי בבית משתה ואף שלא הוזכר בקרא דאל תשמח אל גיל שתיית יין מפרש כן משום שנכתב אל גיל בעמים שדרכם לשמוח ביין, ולפי מש"כ נמצא שגם רש"י אוסר בכל מקום וסובר כשיטת הרמב"ם, אבל הדברי חמודות בר"פ אין עומדין כתב שרש"י חולק, וכן מלשון הרמ"א שנקט ו"א בדוקא במי שרגיל בהם חזינן בכירור שלרש"י ותוס' אין איסור אלא בבית המשתה, ועיי"ש באגרות משה. וכן משמע מדברי הראשונים המובא לעיל דיש בזה ג' שיטות רש"י תוס' רמב"ם.

הדין בדבר מצוה

כתבו התוס' ושיר של מצוה שרי כגון בשעת חופה לשמח חתן וכלה, וכן בשו"ע דלצורך מצוה הכל שרי.

ועי' בשו"ת מהר"י ווייל בדינין והלכות עמו' קנ"א אות ז' כתב, אותם דעבדי חניגי ביו"ט, והגוים מזמרים להם בכלי שיר לא ידענא מנין להם היתר בדבר, דהא כתבו כל הפוסקים דדוקא בנישואין היתר ראבי"ה משום שמחת חתן וכלה, משמע הא לאו הכי אסור.

והנה בספר ערך לחם (למהריק"ש) סי' תקס"ם בהגהותיו, וכן הובא בשמן המשחה הלי' תענית סי' ס"ה וז"ל: לנגן ולשורר ולשמוח חתן וכלה שרי, מפני שהוא שיר של מצוה, נ"ל שהעולם סומכין על סברת התוספות דדוקא בבית המשתה למי שרגיל בכך כהוא דירושלמי ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמר דאילו לשאר המפרשים אסור לשומעם כלל ואפי' שלא על היין. ומסיים ונ"ל דה"ה לנגן אם אומרים על הניגון דברי תשבחות שרי דהוי דבר מצוה כדכתיב עלי עשור ועלי נבל ולא גרע מלשמוח חתן וכלה.

ודברי נבלות דקא מגרי יצר הרע בנפשיה ושומר נפשו ירחק מהם ויזהיר לבני ביתו ע"ז.

אמנם בספר ארחות חיים הלי' ט' באב סי' י"ד כתב דאסור לשורר אך בבית חתנים ושיר שהוא של שבח של הקב"ה מותר בכל מקום, וכן מביא את שיטת הגאונים דאינו אסור רק בבית המשתה אבל בלא משתה מותר. וה"מ דאסור דוקא שיר של עגבים כגון שירי עכו"ם אבל שיר של שבח הקב"ה וסיפור גודל מעשיו מותר אפי' על היין.

וכן ראיתי אחרונים שרצו להתיר מדברי החת"ס חלק ו' סי' פ"ד עיי"ש בד"ה הנה עיקר הדין. שכתב וא"כ אחר החורבן די לנו למשמש זכר למקדש בשירה דפומא שהיה מעכב ואין בו יתרת שמחה כ"כ אבל זמרא דמנא שאיננו מעכב במקדש ואית ביה שמחה יתירה אפשר דלא הותר, ועיי"ש ששם הוה השאלה בבית הכנסת דהיינו בית מקדש מעט בלשונו, וכן מסיים בסוף והגנאי זה דוקא בביהמ"ק (דלא נגנו בעוגב ששמו מגונה וכו') וה"ה בביהכ"נ כדאי' בשו"ע סס"י תקפ"ו אבל בביתו של כל אדם לית לן בה ושפיר אמר דוד המלך ע"ה הללו ה' במנים ועוגב.

מדברי החת"ס משמע דבביתו של כל אדם כל שאין בו הוללות שמוותר.

וכן ראיתי בישועות יעקב סי' תקס"ם שמשמע מדבריו שהאיסור הוא רק בשתיית יין.

ועי' בשו"ת פרי הארץ ח"א שלדעת הרמב"ם אף בכלי שיר אין לאסור אלא על היין ומש"כ הרמב"ם בסוף דבריו על היין קאי גם על תחילת דבריו דמיירי בכלי שיר, נמצא לפי"ז שהרמב"ם ס"ל כשיטת רש"י ותוס'.

ועיין באגרות משה סי' קס"ו דמבאר שם להיפך, דרש"י אינו חולק על הרמב"ם במש"כ דהאיסור הוא בבית המשתאות, אלא ודאי שלא פליג וגם רש"י אוסר בזמרא דמנא בכל מקום ולא רק בבית המשתאות,

ה"ה הכא ולדעת האוסרים אסור, ומיהו הא"ר או' כ"ו כתב דאפי' במילה עצמה אין נהגין ליקח מנגנים מ"מ במקום שנהגו היתר יש להם על מה לסמוך אבל כלילה שלפני המילה יש למנוע במי שרוצה להביא מנגנים כמש"כ שכנה"ג בהגב"י או' ל"ג עיי"ש. ועי' בסי' תק"ס אות ל"ד מביא דבריהם ומסיים דמנהג העולם להקל בכל דבר מצוה כגון במילה ופדיון הבן וכדו', וכן מדברי המאירי הנ"ל שבדבר מצוה בוראי מותר.

וכן בשו"ת מעשה אברהם יוד' סי' מ"ח כתב ואפי' כליל המילה נהגו להקל, ודלא כמו שמביא בכף החיים בשם שכנה"ג, וכן פסק בספר אות חיים ושלום סי' רס"ה ס"ק כ"ט דמותר בדבר מצוה. ועיין בערוך השלחן סי' תק"ס עיי' ז' ובסעודת הסיום מותר ומצוה לשמוח בשמחת התורה.

ועי' בקצוש"ע פסק דאסור לשמוע שום כלי שיר ואפי' בפה ואפי' בדבר מצוה אסור. וכמו דכתב היעב"ץ. ועיין בשו"ת פאת שדך סי' נ"ו שאוסר בכלי שיר, ובדבר מצוה מביא דברי הב"ח, דאסור לנגן אף משום כבוד שבת ויו"ט, דדוקא משום שמחת חתן התירו. ומסיים מ"מ בזה"ז מקליין לפעמים אף בשאר מצות, וכבר נהגו כדורות שלפנינו כעין זה, לנגן בקבלת שבת בכהכנס"ס אלטנייא בק"ק פראג כמפורסם.

אבל בשו"ת אגרות משה חולק וכתב להתיר בכל שמחת מצוה, וזה שנקט חתן וכלה זה רק לדוגמא, וכדבריו נמי דעת רוב פוסקים דמתירים בדבר מצוה, וכן מהגאונים והראשונים הנ"ל משמע בבירור שבמצוה מותר, דהם מתירים אפי' שלא במקום מצוה אלא כל דיש בו שבת להקב"ה ואין בו הוללות וקלות ראש מותר, וכן משמע משדי חמד פאת השדה מערכת בין המצרים סי' א' אות י' בדבר מצוה מותר לנגן בכלי נגינה עיי"ש בארוכה, חוץ מיחידים שאוסרים בדבר מצוה.

ונראה סמך לדבריו ממש"כ המרדכי בפסחים פ"ד הובא במג"א סי' תר"ע ס"ק ד' דנשואי בת תלמיד חכם לעם הארץ [שבוה אמרינן בפסחים דף מט ע"ב דהן שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה] דאם אומרים שירות ותשבחות הוי סעודת מצוה, וכמו"כ בנידון דידן, דאם מזמר שירות ותשבחות, הוי דבר מצוה ומותר אפי' סתם.

וראה בספר מעין גנים (להרב מרדכי עבאדי ז"ל תרמ"ג) או"ח סי' י"ג אות ל' כתב: נ"ל שאין למחות בשכירים העושים מצוה כשמוזמין בנגינות חול, כדאמרינן בפרק עגלה ערופה, אמר ר' הונא זימרא דנגדי ודבקרי שרי, דגרדאי אסור. ופרש"י מושכין ספינות בחבל, דאינו אלא לזרום במלאכתם ושלא ייעפו, ודבקרי, שמוזמין בשעה שחורשין ואינו אלא לכוון השוורים לתלמיהם, שהולכים לקול השיר הערב עליהם. ואין להקשות למה לא יזמרו בלשון הקודש בשירות ותשבחות דהוי נמי מצוה, כמו שכתבו הפוסקים בת כהן לישראל, דאם מוזמין הוי סעודת מצוה. י"ל בזמן התלמוד לא היה שירים בלה"ק. א"נ מיירי במקומות מטונפות דאסור בלה"ק. ולפי"ז אין ראייה לדין השכירים, אלא אם הוא מקום מטונף, או אינם יודעים לשורר, דמ"מ כיון דאין להם נ"ר כי אם בתר "ערבה" קא אזלי מזרזין ביותר ושרי להו האידנא, וזהו הוי קצת חוטא נשכר, ומצינו כזה פר"ק דמכות בעדים.

והנה היעב"ץ בסידורו ה'ל' תשעה באב כתב דאסור בכל אופן חוץ מחתן וכלה. וכן מתשובת הר"י מליסא הנ"ל משמע דרק בחתן וכלה שרי, אבל בשאר דבר מצוה אסור. וכן היפה ללב כתב, דמשמע דבסעודת ברית מילה אסור ורק בחתן וכלה מותר.

אמנם בכף החיים (סי' תקנ"א אות מ') כתב על השאלה אם מותר להביא מנגנים לכבוד מצות מילה נראה דזה תלוי במחלוקת לדעת המתירים דבר שמחה לצורך מצוה

לה' יתברך בליל שבת ובמוצאי שבת, וכן בליל יו"ט ובמוצאיהם, המנהג הזה מחזיקים בו בני אשכנז ואיטליה וזולתם, וחשובי קדמונים המשוררים כהר"ר אברהם אבן עזרא ור' יהודה הלוי ור' שלמה אבן גבירול וזולתם חברו שירות ותשבחות רבות מיוחדות לכך, עכ"ל.

וכפי שמעיד זאת על עצמו רבי אברהם אבן עזרא, (באיגרת השבת) לעולם אהבתי השבת וטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי, גם בצאתה הייתי משלחה בשמחה ושירים וזכר לדבר בתוה"ק (כדראשית לא, כז) "ואשלחך בשמחה ובשירים בתוף ובכנור".

ויש נותנים הטעם כדי שיעכב המלך או המלכה אצלו להראות שקשה עליו פרידתו וכמו שמקבלו בשמחה וברננה בבואו כך צריך לפטור ממנו¹⁷, וכן בשבלי הלקט סי' קכ"ט הובא בב"י סי' ש', וכן נהגו לומר פיוטים והבדלות וזמירות ללוות את השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו לעיר וביציאתו, עכ"פ מכל דבריהם משמע דהוי דבר מצוה¹⁸.

ובזמירות למוצאי שבת מותר לנגן בכלי שיר כיון דהוי דבר מצוה. וכמו שהובא במחזור ויטרי דמה שאומרים זמירות במוצאי שבת מנהג כשר הוא, משל לבני מדינה המלוים את המלך בקולות וכנורות ונבלים, כך ישראל מלוין את השבת שהוא כלה מלכתא בשמחה ובשירים, כך נזרקה מפי ר' יוסף טוב עלם ב"ר שמואל זצ"ל. וכן באור זרוע ח"ב סי' צ"ה וז"ל: ראיתי בתשובת הגאונים וכמדומה אני שהיתה תשובת רבי יוסף טוב עלם זצ"ל שנשאל על מה שאנו נוהגין במלכותינו בארץ כנען לומר הברלות ופיוטים שנתפייטו מאליהו ז"ל במוצאי שבת, אם המנהג כשר ואם לאו. והשיב דוודאי מנהג נכון וכשר הוא, שמכבדין את השבת ביציאתה ככנ"א המלוים את המלך. ושוב מ"כ בשם ר"ת שהיה אומר שמצא בהגדה משל לכלה שמלוים אותה בזמירות ושירות, ושבת נקראת מלכה וכלה.

ובעיון תפילה מביא בשם ספר שתי ידות (להר"ם די לוזאנו) וממה שראוי שתדע כי היה מנהג ישראל בימים קדמונים לשורר

17 דא"ג בספר שמש מרפא מביא דה"ר שמשון רפאל הירש יתקן במוצאי שבת לומר מזמור קכ"ח שיר המעלות אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, התקנה הותקנה כדי למנוע מן הקהל להתפוס בסוף תפילת ערבית ועל מנת לבטל את האווירה של הכנה ליציאה מביה"כ לפני סיום התפילה, וביקש מהר"י ישראל מאיר יפת (שהיה מוסיקאי יודע נגן, בשנים תקע"ד-תרנ"א) שילחין לו ניגון מיוחד לזממור זה, התזן והמקהלה וכל הציבור יחד היו שרים פסוק פסוק את המזמור כדי ללוות את השבת בכבוד ובאצילות.

18 ראה במנהגי אדמו"ר הזקן בעל ה"בית אהרן" כפי שמוכא בסידור בית אהרן שנדפס ע"י ר' נפתלי ציילינגולד ז"ל בשנת תרפ"ב, כתב שם, שהתחיל בעצמו לומר את הזמור "אלהיו הנביא" כהניגון שהיטיב בקו"ר, וגם החזיק בידו הפליטה, ובכ"פ היה מנגן עליו מעט ומשוררים יסייעוהו, ולפעמים כאשר המשוררים השפילו אפי' שמינות, הרגיש והגביה את הנגינה כבראש, אח"כ זימ"ר "ככתוב" בניגון אחר וכו', ואח"כ זימר הכתובים "אמר ה' ליעקב" וכו', ונגן על הפליטה כמעט בכל חרוז.

וכן בספר ספרן של צדיקים מערכת ר' ירחמיאל משה מקאזניץ, בעת שזמרו אליהו בחדר המגיד, היה רבינו הקדוש מנגן בכינור ולפעמים על הקלארינט של הבית אהרן, וכמו"כ מביא בספר מגדולי החסידות לבית קאזניץ מפי בתו הרבנית, וידע לנגן בכנור ובאבוב, את האבוב קבל במתנה מסכו החורג ה"בית אהרן" מסטולין, נוהג היה בכל מוצאי שבת לאחר הברלה להכנס לתצר המקודש של "המגיד" עם קהל חסידים ושם היה מנגן בכנורו את הניגון אליהו הנביא ומשהגיע למלים "ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום הגדול והנורא" היה מחליף את הכנור ונגן באבוב, הנגינה במוצאי שבת היתה נמשכת שעה ארוכה וחסידים היו מכנים ניגון זה בשם "ניגון גילוי אליהו" הניגון המיוחד ירש מה"בית אהרן" שהיה מנגנו בהודמוניות מיוחדות במוצאי שבת של יומא דפגרא, אבל בימים שלאחר סוכות שבו היו בחורי ישראל צריכים לעמוד לצבא נקאלאי היה משתתף בעצמו והיה נמנע מלנגן.

וכן בנו הרה"ק ר' אהרן מקאזניץ ניגן בכינורו את הניגון הקדוש המיוחד להמגיד מקאזניץ אליהו הנביא ועוד ניגוני שמחה והיה יודעה אצלו כשעת צדון (ראה בספר המופלא כדורו, ומפי זקני החסידים).

ובפרט שאומר לעכו"ם בע"ש²¹, ואכמ"ל בזה.

ועיין במשנה הלכות ח"ו סי' ק"ו שמדבריו רוצה להתיר בימות החול במי שיכול לבוא לידי עצבות ומרה שחורה.

ובשו"ת תרשיש שהם או"ח סי' י"א כתב בענין הפאנאגראף שאפי' לדעת תוס' אסור מדאורייתא, כיון דזה אינו דרך סיפור שבחו יתברך, ואדרבה, זה עשוי אך לתענוג ולשחוק, כאשר ראיתי בעיני ושמעו אזני. וכן מביא שיטת הב"ח והשל"ה שפסקו כדברי הרמב"ם והמחבר דאסור לשמוע כלי שיר, ועיי"ש שמאריך שם גם בנושא דעשאוני בניך ככינור.

ועי' בספר בכורי יעקב (להרב יעקב חי זריהן אב"ד טבריה) או"ח סי' ב' ששם דן בענין הזכרת ש"ש בתוך הפאנאגראף שמסיים שם, אם אסור משום הזכרת ש"ש, צריך לדעת אם מותר לנגן נגד מכונה זו, ולהסב במטיבה היושבים לשמוע ולהשמיע הקול. ולדעתי הרי זה מושב לצים. וכן במנחת אלעזר ח"ג סי' כ"ה ובלבושי מרדכי סי' כ"ב האריכו על הזכרת השם במכונת הפאנאגראף, (ויבואר בע"ה לקמן על ענין שירה בפסוקים).

והנה בשו"ת מהרש"ג ח"ג סי' קכ"ה ששם השאלה בענין הכלי פאנאגראף שמעמידן אותו בסעודת ברית מילה או בחתונה ומזמר פסוקים ומזמורים אם יש בזה האיסור דעשאוני בניך ככינור.

אבל בשמחת חתן וכלה אין שום אחד שאוסר ואדרבה יש מצוה לעשות כלי שיר כדיבואר לקמן, מלבד בירושלים ע"ה"ק ששם היתה גזירה מיוחדת ויבואר בע"ה לקמן.

הדין דפאנאגראף¹⁹, פאטיפאן, מייפרקודער וסיכום הפוסקים בזה

בענין הטייפרקודער ישנו השאלה הידועה אם זה נקרא כלי שיר כיון שמשמיע שירים כמו כלי שיר, או כיון שאין רואים המנגן לא הוי ככלי שיר ממש, וגם דלא היה בשעת הגזירה ואנו לא נגזור גזירות חדשות.

הנה ביד יצחק סי' שכ"ב שם השאלה שאיש קצין אחד סובל מחולי הנקרא נערוועז (עצבני) ולקח לו כלי זמר שקורין פאנאגראף והיה כנגן המנגן בזה הקל חליו ותהי לו לרפואה²⁰ ועתה שואל אם מותר לו לומר לאחד ממשרתיו בעש"ק שבשב"ק ינגן לו על כלי זמר הזה, ובפרט שבשבת קודש קשה עליו חליו הנ"ל יען שאינו טרוד בעסקיו וכתב לצדד להתיר דאנן קיי"ל כעולא בערובין דף ק"ד ע"א ולא כרבה (ששם המחלוקת אם האיסור הוא שמא יתקן כלי שיר או משום משמיע קול דלרבה הוי האיסור משום שמא יתקן כלי שיר ולעולא כל משמיע קול אסור) ויש בזה מחלוקת הפוסקים דיש פוסקים כרבה ויש כעולא, אבל כאן הוי תולה ומקילין לומר לעכו"ם כמ"ש בסי' ש"ז סעיף ה' דהוי שבות דשבות

ושמעתי מאדמו"ר מקאפישינין שליט"א ששמע מאדמו"ר מסאדיגורא צוק"ל בעל אביר יעקב, שמרן אדמו"ר "אור ישראל" מסטאלין כנסם במוצש"ק לחררו ונגן בכלי שיר עם בניו הקדו' הזמירות אליהו הנביא.

וכן שמעתי ממה מאדמו"ר נדבורנא שכן היה המנהג בבית נדבורנא לנגן במוצ"ש על כנור. 19 הכלי הראשון להקלטת קולות ושיר, [היה בשימוש משנת תרל"ז] ע"י קליטת הקולות על גלילים של שעוה, משך שהות פעילותו היה רק משתים עד ארבע דקות, ואח"כ הומצא מיתקן הגראמופאן בהמצאה יותר מתקדמת ע"י הקלטה ע"ג פלטות והוא שלב לפני המצאת הפאטיפאנים.

20 עיין בערוגת הבושם או"ח סי' ס"ח שדן בשאלה זו באחד שיש לו תולי הנ"ל, ורוצה להדליק הפאנאגראף בשבת, עיי"ש, וכנראה ששלחו שאלה זו לשני הרבנים.

21 עיין בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' מ"ו לענין יו"ט אם מותר לשמוע מטייפ שמאריך שם ומסיק לאסור.

קול פאנאגראף ושייך ביה יותר האיסור דעשאוני בניך ככינור.

ומביא מהר"ו בספרו שער הקדושה דיש ד' מדות שזה כל היסוד של עבודת השם ויסוד כל התורה והם נגד ד' אותיות הוי"ה ואם פוגם במידות הללו פוגם בכל ד' אותיות הוי"ה ח"ו ואחד מהם הוא עצבות ושיחה בטילה וכו', וזה מש"כ בתחילה שזה תלוי באיזה אדם ובאיזה זמן עיי"ש ע"כ תוכן דבריו.

ומדבריו משמע דמדבר יותר מעשאוני בניך ככינור ואגב גם מן חורבן הבית ובוה כתב דאם יכול לבוא לעצבות ומרה שחורה דמותר.

ועיין בשו"ת כפי אהרן כתב ואם כבר נהגו באיזה מקומות היתר לומר ולנגן בכלי שיר וכדומה כל השנה. ונראה שסמכו עצמם על דעת הי"א שברמ"א סי' תק"ס סעיף ג' שלא גזרו רק למי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה.

וראה בחלקת יעקב ח"א סי' ס"ב דפסק דיכולים לסמוך על רש"י ותוס' וכן הגהו' מרדכי הנ"ל, וכתב דיש עוד סברא גדולה להתיר כיון דבשעת הגזירה לא היה עדיין הרדיו ולא חל הגזירה עליו וכהאי דב"י בסי' י"ג מובא במג"א ומחצה"ש סוס"י ש"א וז"ל, כיון דבימיהם דלא היה גנאי לא אסרו חכמים אע"פ שבימינו ליכא גנאי מ"מ לא נגזור ונתחדש גזירה חדשה ונשאר בהתירו, ואין זה דומה למין כלי זמר שיתחדש אע"פ שלא היה בשעת הגזירה דודאי אסור משום שהגזירה היתה על כל מיני זמר והסברא נותנת דאף כלי זמר שיתחדשו בכלל, אבל ברדיו שאין רואים כלל המנגן ובא ממרחק רב עפ"י חדשות הטבע מיקרי פנים חדשות ואינו בכלל הגזירה, ומסיים ואף שהוא רק סברא בעלמא ומי שרוצה להתעקש יכול לדחותה מ"מ סניף יש.

ואמרת סברא זו להגרי"ש אלישיב שליט"א ואמר שאינו נכון דאדרבה

וכתב שזה השאלה תלוי לפי האדם ולפי המקום ולפי הזמן, והשאלה נשתנה בכל פעם, ודלא כמו שבת או שעטנו או רבית, דאם זה אסור אסור לכל ואם זה מותר מותר לכל, אבל השאלה הנה תלוי בכל פעם.

ומביא ממש"כ הבני יששכר בהוספות לספר סור מרע ועשה טוב, דיש צדיק שהוא סגור ומסוגר ואינו מעורב עם הבריות לש"ש כדי שיוכל לעסוק כל היום בתורה ובעבודה ובוודאי הקב"ה מסכים ע"י, וכן להיפך יש צדיק שהוא כל היום מעורב עם הבריות ואינו סגור ומסוגר כדי לקרן לתורה ולעבודה וכל שכונתו לשמים ודאי ג"כ שהקב"ה מסכים על ידו.

והנה ביאר המהרש"ג, שמחה ובכיה על חורבן ביהמ"ק בזמה"ו שאנחנו בגלות והישראלים ובפרט הת"ח והתורה"ק המה בשפל המצב מאוד עד שכמעט כשל כוחינו מלסכול אם יש לנו רק לבכות ולהתאונן כל היום, או אדרבה יש לנו עכ"ז להיות תמיד בשמחה, יש בזה ג"כ ב' דרכים.

ומביא ראה מהגמ' מעשה בר"ג וכמה תנאים שהיו הולכים עם ר"ע ושמעו בעיר רומי מנגנים עכו"ם בשמחה והתחילו הם בוכים שאו"ה בשמחה ובתענוג גדול ואנו בצרה גדולה ור"ע משחק מטעם אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. וגם שם בגמ' רואים דבסוף הודו לר"ע דאמרו לו עקיבא נחמתנו. וכן יש ליישב בסי' תק"ס דרק בקום ועשה אין לעשות שמחות שלא לצורך אבל בשב ואל תעשה אין לנו להיות עצב אלא אדרבה להיות שמח כמה שאנו יהודים, כמו שאמר ר"ע אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

וכתב דמי שעלול בטבעו לבוא לידי עצבות ח"ו בוודאי אין עליו חטא אם שומע קול הפאנאגראף להפיק צערו, ולעומת זה אדם שעלול לידי שיחה בטילה שהוא בטבע אינו בעל עצבות בוודאי יש איסור לשמוע

ועיין בשלמת חיים סי' תתפ"ח (מהדורה חדשה ובישנה חלק ד' סי' כ"א) השאלה אם גראמאפאן בכלל תקנת כלי זמר. והשיב דודאי גם זה בכלל. וכן שאלו אותו אם שייך בזה האיסור דעשאוני בניך ככינור כשמזמר פסוקים והשיב "אשרי מי שנוהר שלא לשמוע כלל".²²

ועי' בשו"ת משנה שכיר²³ סי' קמ"ט על השאלה אם יש לאסור מדינא להביא לבית כלי שיר שקורין קלאוויר וגראמאפאן שנתחדש בימינו. ומביא דברי הש"ה, שמשחרב ביהמ"ק אסור לשמוע ולשמוח בקול ניגון וכלי שיר. ואומר דיש בזה משום מושב לצים, דהרי מתכנסים ובאים לשמוח, ואין בזה משום מצוה כלל וכלל כידוע, ואפי' בפורים או בשאר סעודות מצוה, נראה לי לאסור לשמוע בזה, דהרי אלו אינם מלהיבים לב האדם לשורר ולומר בשירות ותשבחות לה' כידוע, ודו"ק.

ובשכט הלוי יו"ד סי' נ"ז פסק ששמיעת שיר הפאטפאן הוי משמיע קול של שיר ואע"פ שלא היה הכלי הזה בזמניהם דלפי מש"כ הרמב"ם שכל משמיע קול של שיר אסור לשמוח בהם ואפי' אינו מיוחד לכך.

ובחלק או"ח סי' ס"ט הק' על הספר שערים מצוינים בהלכה שכתב בסימן קכ"ו סעיף ד' דהראדיו ששומעין חדשות ודברי מסחר ובין דבר לדבר משמיע גם שירים על כלי שיר וא"א לצמצם י"ל דאזלינן בתר רוב תשמישו, והרוב נעשה למסחר וכו'. ודומה למש"כ השר"ע או"ח סי' תנ"א ס"ו דאזלינן בתר רוב תשמישו וכאן הרוב נעשה למסחר²⁴, והוא תמה עליו דאין הכלי קובע אלא השמיעה קובע ומה לי אם הכלי אין רוב לכך, ומה דא"א לצמצם זה יתכן דאז אינו מכוון לאיסור הנ"ל, ומה

דבטייפרקודער יש לנו היום יותר שכלולים ויכול להיות שזה הוי חמור טפי מכלי שיר, אך דעתו נוטה להקל משום שכתב הרמ"א, דדוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים דהוי קמים ושוכבים בכלי שיר אבל מי שאין רגיל מותר, וכן יש לנו שיטת הגאונים דמתירים במקום דהוי שבח להקב"ה אבל בהוללות אסור.

ודעת הגר"י פישר שליט"א דאסור לשמוע בטייפרקודער רק לעיתים קרובות (דהיינו בר"ח) וכן ביאר בדברי הרמ"א שכתב דדוקא מי שרגיל בהם שאסור ורק לעיתים קרובות דהיינו כגון מר"ח לר"ח, וראיה לזה מדברי המהרש"ל הנ"ל שכתב ביש"ש דלא שרי אלא דרך עראי וכו', וכן מה שכתבו הגאונים דאם יש שבח להקב"ה מותר לא דברו על כלי שיר אלא בפה, ולא נתכנוו כלל להגמ' בגיטין או בסוטה אלא על הגמ' סנהדרין דף ק"א ע"א ששם אומרת הגמ' דאסור לשיר פסוקים משום עשאוני בניך ככינור, ועל זה נתכנוו לומר דאם יש שבח להקב"ה דמותר לומר פסוקים. ולכן אין ראיה להתיר כלי שיר מהגאונים במקום דיש שבח, וגם מחת"ס הנ"ל דכתב דרק כבהכנס"ס אסור לנגן בעוגב אבל בביתו של אדם שרי לנגן בעוגב, נתכוין לומר בעיתים קרובות אבל קבוע אפשר דהחת"ס אוסר.

אבל מלשון הגאונים משמע שהם דברו מכלי שיר עיי"ש, וכן מה שמפרש דהרמ"א מתיר רק מר"ח לר"ח הוא חידוש גדול, דמשמע פשוטו לשונו, דכל שהוא אינו רגיל אלא שומע לעתים קרובות מותר. וכן בשו"ת יחיה דעת ששם נוטה להתיר ומביא שיטת הגאונים שמשמע דבמקום דיש שבח להקב"ה מותר לשיר בכלי נגינה.

22 וכן ראיתי בקונטרס "אל גיל כעמים" שהר"ר מרדכי הומינר ז"ל (מח"ס מכן שמואל) העיר שנשאל מהמהר"ל דיסקין ז"ל אם פטיפון הוי כלי שיר, והשיב שדינם ככלי שיר גמור.

23 להר"י ישכר שלמה טייכטעל נדפס תרפ"ד.

24 עי' בקונטרס אחרון על הספר הנ"ל דמטיק דבומינר שנגנים נערי בניי פסוקים ומאמרים המורו לתורה ויר"ש בתוך הגרמפונט והטעיפ-רעקארטס דמותר.

הא דקירושין רף כ"א ע"ב מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות נבלות, והאריך עפ"י שיותר טוב שישמעו שירים המיוסדים על פסוקים, שאל"כ יבואו לאיסור יותר חמור בשירים של תיפלות וכו', עיי"ש כל דבריו.

ולפי"ז נראה להוסיף דאותם הנוהגים בכלי רכב, וחוששים שמא יחטפם שינה, להקל להם לשמוע מטייפרקורדער שירים מלווים בכלי זמר, וכעין שמצינו בגמ' בסוטה דזמרא דנגדי ודבקרי מותר, דהיינו מושכי ספינות, דאינו אלא לזרום למלאכתם, וכמו"כ בנידון זה. וכן הסכים הגר"י פ"ש שליט"א.

וזה שמתיר הוא רק בביתם אבל אם מקהילים קהלות לשמוע אסור אפי' אם מכוונים ליתן את ההכנסות לדבר מצוה הרי זה הוא מצוה הבאה בעבירה ואסור, ועיין באגרות משה סי' קס"ו מש"כ בזה.

וכן ראיתי בשו"ת יתוה דעת דהמקילים לשמוע מרשם-קול שירות ותשבחות והודאות להשי"ת כל שאין להם קלות ראש והוללות יש להם על מה שיסמוכו ואע"פ שהם מלווים בכלי נגינה, והנח להם לישראל, והמחמיר תע"ב.

ונראה דהמקילים סמכו על מה שכתבו הגאונים והראשונים הנ"ל [רב האי גאון, רש"י, תוס', הר"ן, הרא"ש, הרי"ף, והמאירי, והרמ"א, והגה"י מרדכי, והארחות חיים, והישועות יעקב וכו' וכו']. דבשירות ותשבחות מותר אפי' כלי שיר ממש ואין בזה איסור. וכן מצאתי בספר מבשר טוב ח"א סי' ס"ג דהרמ"א ושאר המפרשים המתירים, התיירו על סמך סברת הגאונים הקודמים להם, וכן אפשר לסמוך על מש"כ המהריק"ש דאם אומרים שבח בניגון הוי דבר מצוה ומותר.

ובאגרות משה פסק שכלי שיר אסור כדעת הרמב"ם והמחבר וגם לפי מה שביאר

דהביא מאוה"ח מהכשר כלים ע"ז אין צריך להשיב כלל.

וכתב דלמעשה אין לימוד זכות גמור מיהו עכ"פ אלו ששומעין הכלי משמיעים זמר קודש וזמר מצוה קודש לעורר הלבבות, ופשיטא דאין זה נותן היתר ללמוד כלי שיר ללמוד סתם.

ובספר רבבות אפרים כתב שיותר לשמוע בטייפ כל השנה, ועיין בח"ד סי' קע"ז שהשיג עליו הגר"ב זילבר שליט"א שאוסר בזה, ועיין בספרו אז נדברו ח"ח סי' נ"ח דאוסר לשמוע בטייפרקורדער דהוי כמו כלי שיר, [וכותב שם דלשמוע מתוך הטייפ אף מה שאדם שר בלא כלי זמר נמי אסור כיון שהטייפ עצמו חשוב כלי ואין נ"מ אם שומעים ממנו קול אדם או של כלי שיר. וכן בשו"ת פאת שדך סי' צ"ט ודבר פשוט הוא לענ"ד שגם הכלי הנקרא טייפרקורדער אפי' אם אינו משמיע אלא שיר בע"פ של בני אדם הנקלט בתוכו מ"מ אף הוא בכלל גזירת חכמים ואסור, שהרי יש בו משום גיל כעמים. ואמרת סברא זו להגר"ש אלישיב שליט"א ואמר שאינו נכון דמ"ש מפיו ממש שזמרו].

ובשו"ת בית אבי²⁵ ח"ד סי' ל' כתב לשמוע שירות ותפילות מחזונים חרדים לדבר ה' המעוררים אהבת תורה ויראת שמים, יש מקום להקל לזקנים וזקנות בכוונה לעודדם ולהביאם לידי מצב רוח מרומם. אבל סתם לנגן ולומר הרי זה מושב לצים.

ועיין בשו"ת להורות נתן כתב שם לימוד זכות יפה שאין למחות להמוני העם ממה שכתב החת"ס בתשובה שבס' אגרות סופרים כתבי החת"ס סי' ג' על דבר שאסר בקהל קדשו לשחק בשחוק קוויטליך (קלפים) ומתוך הבטלה באו לידי מחלוקת ולשון הרע, וכתב שישראל בני נביאים הם ובקדמונינו הנהיגו כן להעסיקם בכגון זה כדי שלא יבואו לידי קטטה והשתתה. וכעין

והגרי"י פ"ש להחמיר, [ולדעת הגרי"פ
מר"ח לר"ח מותר].

אך יש לצדד, דמי שנוטה למרה שחורה,
או מי שבלא זה יבוא לידי בטלה ומחלוקת
יש להקל. ובפרט בטייפ, שיש סניף להקל
כדברי החלקת יעקב שזה לא נכלל בכלל
הגזירה.

ובדבר מצוה כגון סעודת סיום, ברית
מילה, ופדיון הבן וכדו' לפי הכרעת
ערוה"ש, הכף החיים ואגרות משה ועוד
פוסקים מותר לומר בכלי שיר, וכן מנהג
העולם.

בענין שירת פסוקים וכלי זמר בשמחת
נישואין בירושלים ע"ה"ק ת"ו, אי"ה בקובץ
הבא.

שרש"י ותוס' אינם חלוקים כנ"ל וג"כ
סוברים שאסור, ואף להסוברים שרש"י
ותוס' כן חולקים (הרמ"א והד"ח ושאר)
יש להחמיר אף שהוא איסור דרבנן. וכן
ביו"ד ח"ב סי' קי"א פסק שבזמרא דמנא יש
להחמיר בזה"ז אף בניגונים כשרים. ועיין
או"ח סי' פ"ז דאין למחות ביד המקילין
מאחר שרמ"א מתיר שלא במשתה ואין
רגיל.

המורם מן האמור: דפשטות לשון
המחבר דאסור כל כלי שיר, אך לדעת
הרמ"א כל שאינו רגיל אלא שומע לעתים
קרובות מותר.

ודעת הגרי"ש אלישיב דאפשר לסמוך על
הרמ"א בזה [אך דעתו שבעל נפש יש לו
להחמיר]. ואילו דעת ה"אגרות משה,

